DOI: [10.32702/2307-2156-2022.1.34](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.34)

УДК 351/354:323

*С. Є. Антонова,
к. е. н., доцент,*

*доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: 0000-0003-4796-8580*

*Г. Ф. Мартинюк,
к. пед. н., доцент,*

*доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: 0000-0003-4796-8580*

*А. Л. Шинкарук,
к. політ. н., доцент,*

*доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: 0000-0001-9282-5103*

*А. В. Бондар,
магістр за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: 0000-0003-1281-8611*

ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

S. Antonova

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Administration and Local Government,
National University of Water Management and Nature Resources Use*

G. Martyniuk

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public
Administration and Local Government,
National University of Water Management and Nature Resources Use*

A. Shinkaruk

*PhD in Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Administration and Local Government,
National University of Water Management and Nature Resources Use*

A. Bondar

*Master's degree of Public Administration,
National University of Water Management and Nature Resources Use*

RESEARCH ON THE PERCEPTION OF CORRUPTION IN UKRAINE

У статті наведено тлумачення дефініції «корупція», які представлені в законодавчих актах та вітчизняній науковій літературі, в результаті чого встановлено відсутність єдиного визначення даного поняття, що свідчить про його багатогранність і унікальність. Проаналізовано динаміку сприйняття корупції в Україні за останні 9 років. Зазначено, що відбулися позитивні зрушення в даній сфері, які призвели до зростання значення даного

індексу. За результатами опитування підприємців та аналітиків, представленого глобальною антикорупційною організацією Transparency International, зростають позиції України у світовому рейтингу, що є свідченням результативності заходів з антикорупційної політики, які були реалізовані впродовж останніх років. Наведені результати опитування населення, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології. Встановлено, що корупція є серйозною проблемою та дуже поширеною в суспільстві, при чому Президент та Офіс Президента вважаються найбільш відповідальні за вирішення цієї проблеми. Оцінено динаміку зміни вагомості основних джерел, з яких українці дізнаються про фати корупційних діянь в країні. Відтак, телебачення та особистий досвід громадян є найбільш інформативними з поміж інших джерел. Відмічено зростання ролі Інтернету у поширенні інформації про факти корупції в державі. Визначені найбільш корупційні сфери суспільного життя, які за оцінками експертів перешкоджають їх ефективному розвитку. Показано тенденції зміни значень основних причин корупції, найбільшу питому вагу з яких займають прагнення політиків і державних службовців використовувати посаду з метою особистого збагачення та відсутність щирого бажання у вищого керівництва країни боротися з корупцією. Актуалізовано на необхідності розробки і провадження чіткого плану боротьби з цією проблемою з врахуванням світового досвіду. Встановлено, що найбільш корумпованими сферами в країні є земельні відносини, містобудування та будівництво великих інфраструктурних об'єктів. При цьому важливим є мінімізація впливу факторів, які негативно впливають на реалізацію заходів протидії корупції.

The article provides an interpretation of the definition of "corruption", which are presented in legislation and domestic scientific literature, resulting in a lack of a single definition of this concept, which indicates its versatility and uniqueness. The dynamics of perception of corruption in Ukraine for the last 9 years is analyzed. It is noted that there have been positive developments in this area, which led to an increase in the value of this index. According to a survey of entrepreneurs and analysts presented by the global anti-corruption organization Transparency International, Ukraine's position in the world rankings is growing, which is evidence of the effectiveness of anti-corruption policy measures implemented in recent years. The results of a population survey conducted by the Kyiv International Institute of Sociology are presented. Corruption has been identified as a serious problem and widespread in society, with the President and the Office of the President being held most responsible for addressing this issue. The dynamics of changes in the importance of the main sources from which Ukrainians learn about the fate of corruption in the country was assessed. Thus, television and personal experience of citizens are the most informative among other sources. There is a growing role of the Internet in disseminating information about corruption in the country. The most corrupt spheres of public life have been identified, which, according to experts, hinder their effective development. The tendencies of changing the values of the main causes of corruption are shown, the largest share of which is occupied by the desire of politicians and civil servants to use their positions for personal gain and the lack of sincere desire of the country's top leadership to fight corruption. Updated on the need to develop and implement a clear plan to combat this problem, taking into account world experience. It has been established that the most corrupt areas in the country are land relations, urban planning and construction of large infrastructure facilities. At the same time, it is important to minimize the impact of factors that negatively affect the implementation of anti-corruption measures.

Ключові слова: індекс сприйняття корупції; корупція; населення; ; причини корупційних діянь; результати опитування світовий рейтинг.

Keywords: corruption perception index; corruption; population;; causes of corruption; world ranking survey results.

Постановка проблеми. Проблема корупції в різних сферах діяльності органів державної влади та управління набула сьогодні для нашої країни глобального й системного характеру. Рівень поширення корупції в суспільстві завдають значної шкоди всій системі управління. Саме тому, важливим аспектом розвитку

держави є впровадження дієвих заходів протидії корупції. Несвоєчасна або часткова їх реалізація може призвести до поглиблення негативних наслідків, а саме: відсутність іноземних інвестицій завдяки несприятливому інвестиційному клімату; підрив іміджу державної влади тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти розвитку корупції були предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців таких як: Л.І. Аркуша, М.Ю. Бездольний, В.М. Вересов, А.Є. Жалинський, В.С. Журавський, Ю.Я. Касараба, М.І. Камлик, Т.В. Ковальова, В.В. Кузьменко, Р.П. Марчук, М. І. Мельник, Є.В. Невмержицький, В.В. Побережний, А.С. Політова, В.М. Соловйов, М.В. Фоміна та багато інших. Проте, зміни в сучасному суспільстві, які супроводжуються значними викликами, вимагають збільшення уваги до дослідження даного явища.

Метою статті є дослідження сприйняття корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Корупція – це одна з головних проблем сучасного світу, яка спричиняє багато негативних наслідків та має історичні витоки і соціальні передумови. Досить широко дане поняття представлено в економічній та юридичній літературі, аналіз якої засвідчив, що на сьогодні немає чіткого й однозначного визначення досліджуваного поняття (табл.1). Це є свідченням універсальності цього явища, яке поєднує різні характеристики: як соціальні, так економічні та правові.

Таблиця 1.
Трактування сутності корупції в законодавстві та науковій літературі

Автор	Визначення
Закон України «Про запобігання корупції»	Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки / пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка / пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей.
Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією	Корупція – це прямі чи опосередковані вимагання, пропозицію, давання чи отримання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабаря, неправомірну вигоду й можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи.
А.С. Політова	Корупція – це суспільно небезпечне діяння, яке полягає у зловживанні або перевищенні влади чи службових повноважень службовою особою, а також одержання нею для себе чи інших осіб неправомірної вигоди або прийняття обіцянки (пропозиції) щодо такої вигоди. На її думку, це поняття дозволить окреслити коло корупційних правопорушень.
С.М. Клімова та Т.В. Ковальова	Корупція – це складне соціальне явище, яке полягає у використанні службового становища для отримання особистої вигоди, негативно впливає на всі аспекти політичного і соціально-економічного життя й розвитку суспільства і держави.
Соловйов В. М.	Корупція – це складне і багатоаспектне (економічне, правове, моральне) соціальне явище. Вона є розгалуженою системою злочинних відносин, яка вражає не тільки державні структури, кредитно-фінансову зовнішньоекономічну систему, підприємницьку діяльність, а й усі ланки влади, ставить під загрозу конституційні права і свободи громадян, їхню безпеку та національні інтереси держави.

*Джерело: [5,6,7,8,10].

Незважаючи на різні тлумачення даного поняття, все ж прослідковується спільна характеристика корупції як небезпечного явища, яке необхідно досліджувати та ліквідовувати.

Як зазначено в Засадах державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки [2], саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на початку 2014 року. Аналіз динаміки сприйняття корупції в Україні свідчить про поступове покращення порівняльних показників рівня корупції в Україні за останні 9 років, а саме зростання з 26 у 2012 р. до 33 у 2020 р. (рис. 1). Відтак, впродовж 2012-2020 років спостерігається зростання даного показника на 7 балів.

Рис. 1. Динаміка індексу сприйняття корупції СРІ для України

Щодо місця України у світовому рейтингу сприйняття корупції (представленого глобальною антикорупційною організацією Transparency International на основі оцінок підприємців та аналітиків), то варто відмітити, що в 2012 році наша держава посідала 144 місце із 180 країн світу, вже через три роки вона опинилася на 130 місці, а в 2020 році – на 117 місці. Поряд з нами в рейтингу країни Африки та Азії — Єгипет, Есватіні [3]. Така тенденція свідчить про покращення результатів у сфері боротьби з корупцією, проте позитивні зміни відбуваються дуже повільно. Важливими аспектами, які спричинили такі результати є: запровадження Вищого антикорупційного суду; змін в роботі Національного агентства з питань запобігання корупції; відновлення відповідальності за незаконне збагачення; унормування проблеми захисту викривачів; запуск електронного реєстру звітності політичних партій; зміни у сфері публічних закупівель.

За даними Київського міжнародного інституту соціології більше 90% населення країни вважає корупцію серйозною проблемою. Проте динаміка результатів опитування за останні роки свідчить про незначне зменшення значення даного показника (таблиця 2). Впродовж досліджуваного періоду їх кількість зменшилася на 1%. 63-65% респондентів вважають, що корупція дуже поширена в суспільстві, при цьому кількість тих, хто вважає відповідальними за це Президента коливається. Відтак, якщо в 2015 році таких було трохи більше 60%, то в 2018 році – їх збільшилося майже на 3%, а в 2021 році – навпаки зменшилося до 55%. Основним джерелом інформації про факти виявлення корупційних діянь було і залишається телебачення: так вважає більшість опитаних, причому їх кількість щороку зменшується. В розрізі цього ж впродовж останніх років зросла роль Інтернету в 3,5 рази та неурядових організацій – в 1,5 рази. Щодо інших джерел інформування про випадки корупції, то їх доля значно зменшилася. Відтак, результати соціологічних досліджень засвідчують, що частка громадян, які мають безпосередній досвід корупції, протягом останніх років суттєво зменшилася (у 2015 році такий досвід мало близько 26%, у 2018 році – 24% громадян, а в 2021 році – майже 20%). При цьому, найбільш корумпованими на думку українців є митниця, медицина, центральні органи виконавчої влади.

Таблиця 2.
Динаміка результатів опитування щодо стану корупції в Україні

№з/п	Запитання	Відповіді респондентів, %			2021 р. у відсотках до 2015 р.
		2015 р.	2018 р.	2021 р.	
1	Корупція є серйозною проблемою в Україні	94,4	93,7	93,5	99,0
2	Корупція є дуже поширеною в суспільстві	63,8	65,5	63,0	98,7
3	Президент та Офіс Президента найбільш відповідальні за корупцію	60,6	63,0	55,0	90,8
4	Основні джерела інформації про корупцію: - Інтернет; - Телебачення; - Особистий досвід; - заяви та виступи представників органів влади; - неурядові організації.	4,4 30,4 25,4 7,7 2,2	12,4 28,0 23,8 7,9 3,5	15,6 26,2 19,7 5,3 3,3	354,5 86,2 77,6 68,8 150,0
5	Основні причини корупції: - Прагнення політиків і державних службовців використовувати посаду з метою особистого збагачення; - Відсутність щирого бажання у вищого керівництва країни боротися з корупцією; - Звичка населення вирішувати все за допомогою корупції; - Недостатній внутрішній контроль в органах влади; - Заплутане та недосконале законодавство; - Надмірна бюрократія; - Низький рівень поінформованості населення про процедури і правила в державних органах влади; - Відсутність чітких процедур і правил в діяльності державних установ; - Відсутність розуміння у громадян, що робити у випадку, коли від них вимагають хабар.	18,1 12,0 9,2 7,1 10,4 6,8 7,5 4,5 -	19,7 12,9 11,8 11,7 9,8 8,7 8,0 6,8 6,7	20,1 13,5 11,2 11,6 6,8 9,7 6,3 6,4 7,6	111,0 112,5 121,7 163,4 65,4 142,6 84,0 142,2 -
6	Чи може корупція бути виправданою, якщо це потрібно для вирішення важливої справи?	19,1	14,3	13,0	68,1

*Джерело: [4,9]

Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій. Водночас досвід таких країн, як Грузія та Польща показує, що істотний прорив у протидії корупції можливий навіть протягом трьох - п'яти років за умови проведення державою швидких та ефективних змін [1].

Основними причинами корупції українці вважають прагнення політиків і державних службовців використовувати посаду з метою особистого збагачення та відсутність щирого бажання у вищого керівництва країни боротися з корупцією. При чому їх питома вага серед інших щороку зростає. Впродовж 2015-2021 років серед наявних в таблиці 2 причин виникнення корупційних діянь найбільший ріст показника спостерігається саме в недостатньому внутрішньому контролі в органах влади в 1,6 рази. Дещо менше в 1,4 рази – надмірна бюрократія та відсутність чітких процедур і правил в діяльності державних установ. Все менше респондентів вважають заплутане й недосконале законодавство та низький рівень поінформованості населення про процедури і правила в державних органах влади вагомими причинами корупції. Також на 30% зменшилося кількість тих, хто вважав, що корупцію можна виправдати якщо це потрібно для вирішення важливої справи.

За оцінками експертів найбільш корумпованими сферами в країні є земельні відносини, містобудування та будівництво великих інфраструктурних об'єктів, що відповідно становить за 5-бальною шкалою: 4,3; 4,2; 4,0 (рис. 2).

Рис. 2. Найкорумпованіші сфери за оцінками експертів, балів [9]

Задля покращення ситуації Transparency International Україна щороку пропонує рекомендації, які допоможуть значно знизити рівень корупції в Україні, зокрема в 2020 році їх було п'ять, дві з яких вдалося частково виконати (підвищити ефективність систем запобігання політичної корупції; запровадити відкритий і підзвітний процес приватизації державного майна). Зважаючи на це, в 2021 році запропоновано: запровадити прозоре і підзвітне управління публічними активами і гарантувати подальший розвиток сфери закупівель; забезпечити незалежність і спроможність антикорупційної інфраструктури; сформувати професійну і незалежну судову владу [3].

Висновки. Отже, зважаючи на вищевикладене, потрібно відмітити, що корупція тісно уплелася в різні сфери суспільного життя, що перешкоджає ефективному розвитку економіки, продуктивному вирішенню різних питань соціального, екологічного, земельного, будівельного та іншого характеру. Зважаючи на масштаби корупційної складової в діяльності владних структур, даний феномен є небезпечним не тільки для держави, а й для кожного громадянина, оскільки унеможливорює реалізацію конституційних прав. Для викорінення корупції в Україні необхідно розробити чіткий план боротьби з цією проблемою, при цьому враховуючи світовий досвід, зокрема таких країн як Нідерланди, Фінляндія, Китаю, Японія, Сінгапур та інших. Проте, потрібно враховувати фактори, які негативно впливають на реалізацію антикорупційної політики, а саме: політичне становище і політичний курс в країні, конфлікт інтересів різних посадовців та інституцій, неузгодженість дій в діяльності державних структур.

Список літератури.

1. Антикорупційна стратегія на 2021 - 2025 роки. URL: <https://cutt.ly/EIswEwO>.
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки. URL: <https://cutt.ly/TIswHm4>.
3. Індекс сприйняття корупції: Україна поліпшилася, але ризики є. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/indeks-spryniattia-korupcii-2020/31070408.html>.
4. Корупція у цифрах: як змінюється кількість покараних, оцінка українців і місце у рейтингах. URL: <https://cutt.ly/6IqcYSi>.
5. Організація запобігання та протидії корупції в Україні : навч. посіб. / С. М. Клімова, Т. В. Ковальова . Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 283 с.
6. Про запобігання корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
7. Політова А. С. Поняття корупції: проблеми визначення [Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»]. URL: http://www.rap.in.ua/3-2_2013/8/Politova%20A.S..pdf.
8. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. 508 с.
9. Стан корупції в Україні. URL: <https://cutt.ly/BIqcXLY>.
10. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text.

References.

1. Anti-corruption strategy for 2021 – 2025, available at: <https://cutt.ly/EIswEwO> (Accessed 10 Jan 2022).
2. Principles of state anti-corruption policy in Ukraine (Anti-corruption strategy) for 2014-2017 (Antykoruptsiina stratehiia) na 2014-2017 roky, available at: <https://cutt.ly/TIswHm4> (Accessed 10 Jan 2022).
3. Corruption Perceptions Index: Ukraine has improved, but there are risks, available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/indeks-spryniattia-korupcii-2020/31070408.html> (Accessed 10 Jan 2022).

4. Corruption in numbers: how the number of convicts changes, the assessment of Ukrainians and the place in the rankings, available at: <https://cutt.ly/6IqcYSi>.

5. Klimova, S. M. and Kovalova, T. V. (2012), *Orhanizatsiia zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini: navch. Posib.* [Organization of prevention and counteraction of corruption in Ukraine: textbook], Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», Kharkiv, Ukraine, P. 283.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine, The Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Accessed 10 Jan 2022).

7. Politova, A. S. (2013), “The concept of corruption: problems of definition”, *Porivnialno-analitychne pravo – elektronne naukove fakhove vydannia yurydychnoho fakultetu DVNZ «Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet»*, available at: http://www.pap.in.ua/3-2_2013/8/Politova%20A.S..pdf (Accessed 10 Jan 2022).

8. Soloviov, V. M. (2012), *Zapobihannia i protydiia koruptsii v derzhavnomu upravlinni Ukrainy: monohrafiia* [Prevention and counteraction of corruption in public administration of Ukraine: monograph], Instytut zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, Kyiv, Ukraine, P. 508.

9. The state of corruption in Ukraine, available at: <https://cutt.ly/BIqcXLy> (Accessed 10 Jan 2022).

10. Civil Convention against Corruption, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (Accessed 10 Jan 2022).

Стаття надійшла до редакції 17.01.2022 р.